

Kenmerk: 201701285

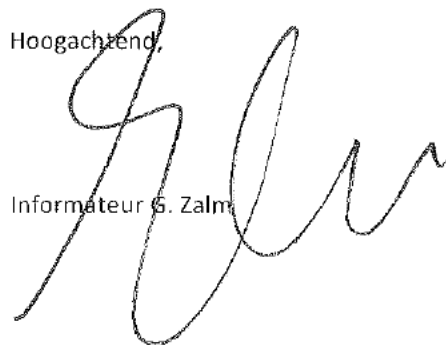
Den Haag, 9 augustus 2017

Geachte heer

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

Abcoude, 27 juli 2017

Aan de Informatuur Dr. G. Zalm

Geachte heer Zalm,

Op dit moment bevindt het informatieproces zich in een bezinningsfase. De onderhandelende partijen hebben vakantie en u werkt aan het doorrekenen van belangrijke beleidsalternatieven en aan het nadenken over de lastige dossiers. Bij deze dossiers gaat de discussie nadrukkelijk over immateriële zaken die niet in geld maar in waarden moeten worden uitgedrukt.

Wellicht kan overeenstemming worden bereikt als er gebruik gemaakt wordt van een gezamenlijk waardenmodel. Wij bieden u daarvoor het navolgende referentie model aan.

De bron van deze waarden is Prof Dr Ingrid Robeyns, Hoogleraar Filosofie en Religie Wetenschap, Universiteit van Utrecht. Met haar toestemming dragen wij de waarden op deze manier uit, vergezeld van een eigen definitie voor elke waarde die is opgenomen als een bijlage.

Bij vele lezingen en workshops hebben wij dit model getest en gemerkt dat het bruikbaar is om politieke keuzes breder bespreekbaar te maken. Standpunten worden dikwijls alleen uitgedrukt in meningen, ideeën, doelen, en vooral cijfers. Dat het model zowel materiele als immateriële waarden bevat blijkt zeer verhelderend.

Te overwegen is om in een regeerakkoord deze waarden te expliciteren om daarmee

1. concrete beleidsvoornemens waardevoller te onderbouwen en
2. onderwerpen, die nu niet, maar in de regeerperiode op enig moment wél moeten worden geconcretiseerd, te duiden met een soort van **waardenakkoord**.

Partijen kunnen aangeven welke waarden (al dan niet vergezeld van normen) voor hen van belang zijn. In het eerste geval kunnen partijen beter compromissen uitleggen aan de achterban. In het tweede geval kan het zinvolle politieke/maatschappelijke discussie stimuleren voor het moment waarop zo'n (impliciet heikele) kwestie moet worden aangepakt.

Graag tot nadere toelichting bereid, en u succes wensend met deze belangrijke opdracht,

Hoogachtend,

Rob Kruijk, Studiegroep Rechtvaardige Economie
Haagwinde 41
1391 XW Abcoude 06 4244 2012

Studiegroep Rechtvaardige Economie
De heer R. Kruijk
Haagwinde 41
3191 XW ABCOUDE

Kenmerk: 201701287

Den Haag, 9 augustus 2017

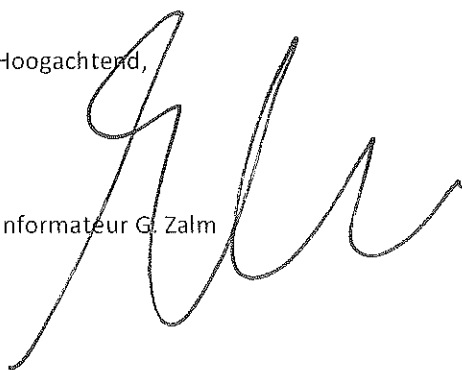
Geachte heer Kruijk,

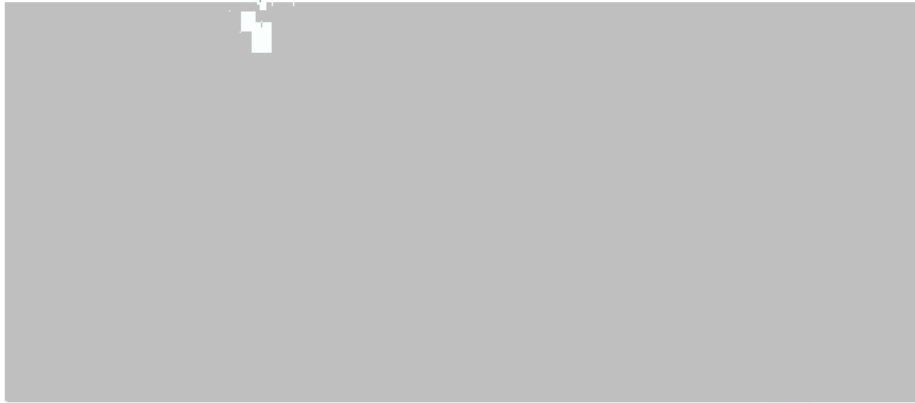
Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'G. Zalm', written over the typed name.

Kenmerk: 201701289

Den Haag, 14 augustus 2017

Geachte heer

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

201701290

Brief voor informateur G. Zalm

p/a Brieven aan de (in)formateur(s)
Tweede Kamer
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Met cc naar de klimaat- & landbouwwoordvoerders van de politieke partijen die op dit moment bij het formatieproces zijn betrokken, te weten mevrouw Lodders en de heer Dijkstra van de VVD, de heren Geurts en Von Martels van het CDA, de heer De Groot en mevrouw Van Eijs van D66 en mevrouw Dik van de CU.

Van kwartiermaker voor het IMVO-convenant Land- en tuinbouw, Ir. Jan Huijgen

In 2006 gehonoreerd met de derde Europese Mansholtprijs door o.a. het ministerie van LNV.

Betreft thema 'klimaat, voedsel & landbouw'

Geachte informateur Zalm,

Mijn punt

In de komende jaren is doortastend beleid voor voedsel nodig, dit in de context van een veranderend klimaat en sterke betrokkenheid van burgers. Met name ook de veranderende rol van land- en tuinbouw moet aan de orde zijn. Een heldere paragraaf over een *maatschappelijk voedselsysteem* in het regeerakkoord kan veel bijdragen.

Mijn aanbod

U consulteert raden en adviesorganisaties voor regering en parlement over voorstellen voor het regeerakkoord. Ik ben graag bereid u ook van advies te dienen. Ik sta in contact met een grote groep van actoren die maatschappelijk het nodige betekenen voor voedselbeleid. Ik kan voor ondersteuning putten uit deze groep.

Ik ben doordrongen van urgentiegevoel voor het voedselbeleid en voor de voortgang van het formatieproces. Ik kom daarom met een aanzet tot een paragraaf voor het regeerakkoord over voedselbeleid. De aanzet is als eerste bijlage toegevoegd aan deze brief.

Mijn toelichting

Burgers zijn zeer betrokken bij hun eten. Voedsel is topactualiteit. Vanuit allerlei invalshoeken zijn er zorgen en is er intensieve betrokkenheid, bijvoorbeeld vanuit 'voedsel & groen', 'voedsel & smaak', 'voedsel & true/fair pricing', 'voedsel & gezondheid', 'voedsel & jongere generaties' en dat vooral omdat

- ***Het klimaat verandert.***

We krijgen steeds meer te maken met de realiteit van droogte en natheid, zowel dichtbij als veraf. Naast de risico's voor verbouw van voedsel geeft dit ook migratieproblematiek. De land en tuinbouw kan een perspectief bieden. De bodem, waarvoor de landbouw hoofdaannemer is, biedt mogelijkheden voor CO₂-vastlegging. Twee illustraties hiervan zijn grond als opslagvat voor kooldioxide en het quatre promille traject in Frankrijk n.a.v. klimaatakkoord Parijs.

- ***In de mondiale verhoudingen neemt onzekerheid toe.***

Deze onzekerheid kan ook impact hebben op de logistieke stromen van het *global foodsystem*. Regionale voedselsystemen kunnen uitkomst bieden. Stedelijke voedselstrategieën gekoppeld aan circulaire economische stromen zijn een strategisch antwoord. Bij vele steden in binnen- en buitenland heeft dit serieuze aandacht.

- ***Internetverstoringen zijn een toenemende realiteit.***

Cyberaanvallen rond een kwetsbare voorziening als voedsel geven risico's van ongekeerde grootte. Een innovatie-agenda bij dit onderwerp kan de ontwikkelingen begeleiden. Het gaat om ontwikkelingen als de opkomst van de data-economie en het ontwerp van nieuwe gedecentraliseerde blockchainorganisatie en -technologie. 'Communities4Food' kunnen hier een belangrijke rol vervullen.

- ***Ziektes en gezondheidsrisico's in monoculturen of grootschalige landbouw komen sterk naar voren.***

Klimaatverandering versterkt de risico's op doorbraak van ziektes in plant en dier. Ruimte in beleid & praktijk voor een paradigmatisch andere benadering van landbouw- en voedselsystemen kan zorgen voor versterking van de veerkracht (resilience). Dit biedt extra mogelijkheden voor behoud van resistentie en biodiversiteit, voor voedseldiversiteit en regionale diversiteit.

Deze ontwikkelingen geven dat veel burgers hun primaire bestaansmiddel 'voedsel' op de persoonlijke agenda zetten. Ik signaleer in dit kader een maatschappelijke beweging rond 'klimaat, voedsel & landbouw', een beweging die het voedselsysteem een hernieuwde vorm wil geven, een beweging met actoren die verantwoordelijkheid nemen voor een eigen rol, soms zelfs tot in het financiële domein (financiële participatie in voedsel/landbouw/natuur), een beweging van betrokken partners vanuit domeinen als groen, smaak, true pricing en gezondheid.

Ik noem een aantal concrete uitingen waar ik ook zelf bij betrokken ben.

- Op 3 oktober 2016 hebben op de Eemlandhoeve twee bewindspersonen, minister Ploumen van BuZa en staatssecretaris Van Dam van EZ, het startschot gegeven voor een traject om te komen tot een IMVO-convenant land- en tuinbouw. Ze hebben dat gedaan samen met andere beïnvloeders en makers van voedselbeleid. Zie de tweede bijlage met 'het plakkaat'. En de derde bijlage – het voorafgaande kwartiermakersvoorstel. Daarin zijn trouwens ook thema's en doelen voor een *maatschappelijk voedselsysteem* genoemd. Het IMVO-traject krijgt nu vorm. Beide genoemde ministeries, de LTO, vakbonden en maatschappelijke organisaties willen tot afspraken komen.
- Er is een transitiecoalitie 'Voedsel' actief voor vernieuwing van het voedselsysteem. Deze coalitie heeft een breed maatschappelijk draagvlak met vele actoren binnen en buiten de sector.

De maatschappelijke impact van deze maatschappelijke beweging rond 'klimaat, voedsel & landbouw' kan groot zijn. Ten goede wel te verstaan. Te denken is aan sociale cohesie, regionale economie, circulaire economie, blended value financiering, instandhouding landschappen/natuur en bottom up processen.

Hoe kan deze beweging zich optimaal ontwikkelen? Daarin heeft de overheid ook een rol te vervullen. Voor de publieke component. Voor begeleidende budgettering en legitimatie. Onder andere op het vlak van innovatie, educatie, zorg en klimaat. Met bijlage 1 doe ik een voorzet voor een gezamenlijk *maatschappelijk innovatieprogramma 'Burgers & Boeren 4 Food'*.

Dit programma '*Burgers-en-Boeren-4-Food*' is reeds in ontwikkeling. Verbinding en integratie staan centraal. Ik heb er de ministeries van EZ en BuZa en ook politieke partners over geïnformeerd.

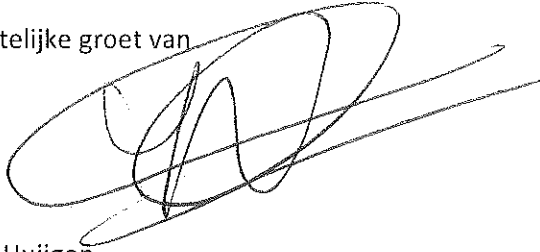
Wederkerig

Ik leg u een suggestie voor het regeerakkoord voor. In het kader van wederkerigheid zet ik daar ook graag iets tegenover. Ik mocht voor verschillende trajecten kwartiermaker zijn. Mag ik u vanuit mijn ervaringen enkele ideeën aanreiken voor uw werk?

- *Benut zo mogelijk de suggesties voor het regeerakkoord voor 'klimaat, voedsel en landbouw' als een richtinggevende gemeenschappelijke focus.* Het zou niet de eerste keer zijn dat voedsel- en landbouwbeleid zorgt voor doorbraken (eerder op Europees niveau bij de vorming van de EG).
- *Behandel agendapunten daar waar ze spelen; bespreek onderwerpen in een bijpassende context.*
 - *Zorgvraagstukken behandelen in een verpleeg-, bejaarden- of ziekenhuis.* En pas naar huis als je zeker weet dat je op weg naar de uitgang de verzorgenden en de verzorgden recht in de ogen kunt kijken.
 - *Voedsel- en landbouwbeleid eventueel op mijn Eemlandhoeve. Welkom.* Ik heb reeds eerder een sessie van de Rijksoverheid op de hoeve gehad. Er deden toen meerdere kabinetsleden aan mee. De starttop van 3 oktober 2016 voor het IMVO-traject land- en tuinbouw met twee bewindspersonen en vele maatschappelijke partners kan ook als een voorbeeld dienen.
- *Spreek met elkaar een tijdslimiet af.* 'Daar waar we over drie weken zijn gekomen, dat zal het zijn. Elk onderwerp is constant in ontwikkeling. De grenzen die we tegenkomen pareren we met procesafspraken.' Er is in de afgelopen jaren voor vele beleidstrajecten de nodige voortgang geboekt met vele-belanghebbenden-samenwerking (VBS), in het Engels vaak multi-stakeholders-partnership (MSP) genoemd. De overheid wordt dan een netwerkpartner in een maatschappelijk constellatie, een rol die ze soms bij voorkeur nastreeft. Ook mijn suggestie voor werken aan een maatschappelijk voedselsysteem kan op deze manier procesmatig opgepakt worden. Maar hoe dan ook, sommige formatieonderwerpen zijn door middel van onderhandelen slechts beperkt in te vullen en kunnen juist door middel van VBS effectief verder gebracht worden. Daarover zijn regeer-akkoord-proces-afspraken te maken. Juist afspraken om complexe kwesties op zo'n manier zeer resultaatgericht en tegelijk gefaseerd en beheerst uit te werken kunnen leiden tot hernieuwde betrokkenheid van de burger bij beleidsontwikkeling. De SER heeft er trouwens met de trajecten voor IMVO onderhand de nodige ervaring mee opgedaan.

Tot zover mijn suggesties. Veel sterkte met uw werk als kwartiermaker van het Kabinet.

Hartelijke groet van

Jan Huijgen

Kwartiermaker voor het IMVO-convenant land- en tuinbouw

Eemlandhoeve Inspiratiehuys

Bisschopsweg 7

3752 LK Bunschoten

T: 033-2999200

E: janhuijgen@eemlandhoeve.nl

Bijlage 1, Suggesties voor het Regeerakkoord over voedselbeleid, naar een programma 'Maatschappelijk Gezond Voedselsysteem'

Bijlage 2, Ondertekeningsplakkaat voor werken aan het IMVO-convenant land- en tuinbouw dd 3 oktober 2016 op de Eemlandhoeve

Bijlage 3, Kwartiermakersvoorstel IMVO-convenant Land- en tuinbouw – dd 8 juli 2016

Bijlage 1, Suggestie voor Regeerakkoord over voedselbeleid, naar een programma

'Maatschappelijk Gezond Voedselsysteem'

Bijlage bij brief voor formateur G. Zalm van maandag 7 augustus 2017 over 'Klimaat, voedsel & landbouw'

Tekstsuggestie regeerakkoord

'De Regering ondersteunt initiatieven van burgers en boeren die gezamenlijk verantwoordelijkheid nemen voor hun voedselsysteem dat coherent is met andere beleidsvelden zoals die voor klimaat (Klimaatakkoord van Parijs, Energieakkoord in Nederland). Hiervoor wordt een programma Maatschappelijk Gezond Voedselsysteem (Burgers-en-Boeren-4-Food) uitgevoerd.'

Financiële tabel

'De regering stelt daarvoor in deze regeerperiode 10 miljoen Euro per jaar extra beschikbaar (in verhouding; ca. 1% van het GLB budget).'

A. Constateringen

1. Boeren en Burgers nemen steeds vaker gezamenlijk verantwoordelijkheid voor het voedselsysteem. De verbinding tussen voedselconsumptie en voedselproductie heeft breed maatschappelijke aandacht. Op veel plaatsen zijn er initiatieven die de verbinding tussen burger en boer vormgeven. Zo ontstaat een participatiemodel voor land/boerderijen/voedselproductie tot in het financiële domein (mede-eigenaarschap). Het is een ontwikkeling naar een *maatschappelijk voedselsysteem* waarbij *'de maatschap burger & boer'* zijn directe betrokkenheid op voedsel/landbouw/landschap vormgeeft. Voorbeelden zijn akkerbouwbedrijf De Wilhelminapolder in Zeeland (deze bestaat reeds 200 jaar), stedelijke kassen / boerderijen rond Rotterdam, Amsterdam en Utrecht, Heerenboereninitiatief in Brabant en andere provincies, De Eemlandhoeve in Utrecht en vele andere burger/boer-initiatieven.

Dit burger-boer initiatief toont de kracht van de energieke samenleving. Het initiatief is een praktische invulling van transitie naar Local 4 Local food, Gezonde voeding, Natuurinclusieve landbouw, circulaire economie, stedelijke voedselstrategieën (Smart Cities) en het biedt boeren de kans om hun verdien capaciteit te vergroten.

2. Er is een agenda voor dit *maatschappelijk gezond voedselsysteem* (Burgers & Boeren 4 Food, BB4F'er) in ontwikkeling waarin burgers en boeren door actieve burgerparticipatie samen verantwoordelijkheid nemen voor klimaat & bodem, bodem & biodiversiteit, voedselintegriteit, true/fair pricing en burgerparticipatie.

3. Er is een traject 'Convenant Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen Land- en Tuinbouw' (IMVO-L&TB) waar de ministeries van Buza en EZ bij betrokken zijn. Samen met LTO, milieuorganisaties, vakbonden, internationale organisaties proberen de ministeries tot een afsprakenkader te komen, plus een agenda en een programma.

4. Dit traject heeft tot interesse geleid in Brussel, andere EU landen en daarbuiten; interesse in de convenantbenadering van Nederland. Men vindt het traject waarmee het voedselsysteem dichterbij de burgers wordt gebracht zeer waardevol. Het traject sluit aan bij het tweede scenario in het Kennisrapport van Brussel (SCAR-AKIS-3-rapport 2017); het scenario van de regionale zelforganisatie in de voedsel- & landbouwstrategie, dit naast het hightech en het collapsscenario.

5. Te verwachten is dat in de komende jaren voedselbeleid een grote maatschappelijke en politieke actualiteit zal hebben, ook in de kabinetsperiode 2017 - 2022. Een goede aanpak kan eraan bijdragen dat Nederland zich als een climatesmart foodland kan presenteren op de Wereldvoedseltentoonstelling 2022 (Floriade te Almere) en zo zijn rol als gidsland voor landbouw en voedsel worldwide kan blijven vervullen.

B. Vraagt van de regering

1. Onderkenning van deze maatschappelijke voedselbeweging 'Burgers & Boeren 4 Food' (BB4F'er) als perspectief naast het bestaande landbouwontwikkelingsmodel en de bestaande voedselketenaanpak.

2. Erkenning van de eigen en constitutieve rol van burgers om samen met boeren verantwoordelijkheid te nemen en te participeren in het voedselsysteem en daarmee in de landbouwproductie.

3. Een actieve zin op te nemen in het Regeerakkoord om verdere ontwikkeling en opschaling te realiseren van dit vernieuwende burger/boer-voedselmodel.

4. In deze kabinetsperiode 10 miljoen/jaar (ca. 1% van het GLB-budget/jaar) beschikbaar te stellen voor een programma voor de ontwikkeling en opschaling van dit burger-boer initiatief.

5. De nieuwe minister van voedsel/landbouw in staat te stellen om dit initiatief in de komende regeerperiode actief te ondersteunen.

C. Suggestie bestuurlijk-beleidsmatige vormgeving

Nodig een boegbeeld uit zoals Sicco Mansholt dat ooit voor landbouw was. Iemand die kennis van zaken heeft, sterk is, gewicht in de schaal kan leggen en een netwerk meeneemt waarbinnen hij of zij om te beginnen draagvlak weet te realiseren van een *maatschappelijk gezond voedselsysteem*.

We hebben in het verleden laten zien dat we in Nederland tot opzienbarende zaken in staat zijn, denk aan het Deltaplan rond water en aan recent, in mindere mate, het Energieplan.

Wie is de man/vrouw die helpt om 'het deltaplan gezonde voedselproductie' te realiseren met behulp van een

minister. Het liefst iemand zonder uitgesproken politieke kleur of zich op andere terreinen zwaar geprofileerd heeft.

Te overwegen is een persoon die onder de minister(s) functioneert en dat met vergaande bevoegdheden aangaande zijn opdracht, die werkt met van tevoren vastgelegde afspraken om dit programma handen en voeten te geven.

Iemand die zich op deze manier kan focussen. Wellicht iemand die al wat ouder is en daardoor veel ervaring meeneemt. De publieke belasting is dan ook wat minder.